

Zpráva o šetření

pořizování snímků a záznamů na podporu paměti

Abstrakt

Pan I., který má zdravotní obtíže projevující se výpadky paměti, se obrátil na Kancelář veřejného ochránce práv se stížností na diskriminaci při používání fotoaparátu ze zdravotních důvodů. Při pořizování snímků, kterými se snaží korigovat problémy s pamětí, se pravidelně setkává s těžkostmi, a to např. v supermarketech, na úřadech, v kulturních památkách a v průběhu jednání s členy bytového družstva. Ochránce provedl šetření a dospěl k závěru, že se o diskriminaci nejedná, protože jmenované problémy se neodehrávají v žádné ze zákonem vymezených oblastí. Pořizování snímků a záznamů je způsobilé zasáhnout do práv jiných osob, a proto podléhá jejich souhlasu.

Summary

Mr. I., suffering from health difficulties involving memory drop-outs, addressed The Office of the Public Defender of Rights with a complaint of discrimination at taking pictures for health reasons. He regularly encounters conflicts at taking pictures by which he tries to amend his memory problems, e.g. in supermarkets, offices, cultural sites and during housing association meetings. The defender conducted an investigation and came to the conclusion this case cannot be considered discrimination since the issues named do not fall into a sphere defined by law. Taking pictures and records can affect the rights of other persons, and is therefore a subject of their approval.

A. Obsah podnětu a skutková zjištění

Dne 28. dubna 2011 se na veřejného ochránce práv obrátil pan I. se stížností na „*diskriminaci při používání fotoaparátu ze zdravotních důvodů na podporu paměti*“. Pan I. uvedl, že má zdravotní obtíže, které se projevují především výpadky paměti. Problémy s výpadky paměti se snaží korigovat pořizováním snímků fotoaparátem. Prohlížení snímků mu pomohlo ke zlepšení paměti a výpadky téměř vymizely. Při fotografování se však pravidelně setkává s těžkostmi. Vždy se snažil svou situaci vysvětlit na místě, ale setkal se i s bezvýhradným zákazem fotografování, např. v prostorách kulturních památek. Problém pan I. vidí v tom, že „*s fotografováním osob ze zdravotních důvodů nepočítá zákon na ochranu osobních údajů*“. Nemožnost pořizovat fotografie ze zdravotních důvodů na podporu paměti považuje za diskriminaci.

Konkrétně narazil na problémy při focení rozložení zboží v supermarketech, na chodbách úřadů, kde fotil vyhlášky a úřední hodiny, v interiérech restaurací, na výstavě minerálů a u osob s petičními stánky. Největší obtíže popisuje v souvislostech s jednáním se členy bytového družstva. Na schůzi družstva dne

6. května 2009 došlo ke konfliktu, při němž byl údajně nařčen z nedovoleného pořizování snímků, ačkoliv vůbec nefotil. Uvádí, že jeho odstranění ze schůze bylo naplánované, protože má námitky vůči zvyšování nájemného. Otázka, zda může fotografovat na shromáždění organizace, které se koná v soukromém prostředí, je pro něj s ohledem na jeho zdravotní postižení zásadní. Dotazuje se proto, zda by v takovém případě mohl pořizovat snímky i přes nesouhlas členů organizace.

V rámci řešení svého problému se pan I. dotazoval lékařů a organizací zdravotně postižených, vždy se mu však dostalo neurčitých doporučení dohodnout se na místě. Od veřejného ochránce práv očekává iniciování legislativní úpravy, která by mu jako osobě se zdravotním postižením umožnila prokázat se osvědčením, kterým by doložil oprávnění pořizovat audio a video záznamy a snímky.

B. Právní hodnocení

a. Diskriminace z důvodu zdravotního postižení

Diskriminací se obecně rozumě jednání či opomenutí, při kterém se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází s jinou osobou ve srovnatelné situaci na základě zakázaného důvodu, kterým je i zdravotní postižení. Diskriminací v oblasti zaměstnání a přístupu ke službám z důvodu zdravotního postižení se rozumí i odmítnutí či opomenutí přijmout přiměřená opatření, aby měla osoba se zdravotním postižením přístup k zaměstnání a aby mohla využít služeb určených veřejnosti. Opatření není třeba přijmout, pokud by představovalo nepřiměřené zatížení. Ustanovení § 5 odst. 6 zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací (antidiskriminační zákon), definuje zdravotní postižení jako „*tělesné, smyslové, mentální, duševní nebo jiné postižení, které brání nebo může bránit osobám v jejich právu na rovné zacházení*“ v oblastech vymezených antidiskriminačním zákonem a přitom se jedná o dlouhodobé zdravotní postižení, které „*trvá nebo má podle poznatků lékařské vědy trvat alespoň jeden rok*“. Zdravotní problémy popisované panem I. by proto spadaly do definice zdravotního postižení pro účely antidiskriminačního zákona. Aby bylo možné hovořit o diskriminaci, již se lze bránit za použití ustanovení antidiskriminačního zákona, muselo by k ní dojít v zákonem vymezené oblasti (např. zaměstnání, poskytování zboží a služeb, přístup ke zdravotní péči). Těžiště problému pana I. však spočívá v individuálních vztazích mimo tyto oblasti. S ohledem na to se většina problémů, s nimiž se pan I. setkává, vymyká úpravě v antidiskriminačním zákoně.

b. Pořizování snímků a konflikt práv

Potíž s pořizováním snímků spočívá hlavně v tom, že se může dostat do konfliktu s právy jiných osob. Jedná se zejména o ochranu osobnosti, nedotknutelnost vlastnictví, popř. právo autorské.¹ Tato omezení platí a práva třetích osob je třeba respektovat i v případě nekomerčního použití snímků.² I v případě, že

¹ Jedná se o práva chráněná ustanovením čl. 7 odst. 1 (nedotknutelnost osoby a jejího soukromí), ustanovením čl. 11 (ochrana vlastnictví), popř. ustanovením čl. 12 (nedotknutelnost obydlí) Listiny základních práv a svobod, na něž navazuje úprava v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

² Pro případ komerčního použití je nutný zvláštní souhlas osoby či vlastníka objektu s komerčním využitím snímku.

by snímky byly pořizovány pouze za účelem vyrovnání nevýhody, kterou představuje zdravotní znevýhodnění, je třeba respektovat práva ostatních osob a pořizovat snímky pouze s jejich souhlasem.³ Zdravotní důvody totiž nepředstavují tzv. zákonnou licenci v právu osobnostním. To znamená, že nespádají pod výjimku z povinnosti opatření si souhlasu s pořízením snímku. Výjimka platí pro úřední účely, vědecké a umělecké účely a pro tiskové, filmové, rozhlasové a televizní zpravodajství. Souhlas osoby s pořízením snímku přitom nemusí být dán písemně, ani nemusí být nijak formální. Stačí dokonce i souhlas učiněný mlčky - pokud snímaná osoba nebude proti pořízení snímku protestovat, má se za to, že souhlas udělila.⁴

Zatímco focení komerčních budov a většiny historických památek z exteriérů by nemělo představovat problém, omezení se vztahují na snímky exteriérů historických památek ve vlastnictví fyzických osob, soukromé domy a většinu interiérů. Pokud se jedná o focení v interiérech, přichází do konfliktu s právem vlastnit majetek a v některých případech i s právem autorským, pokud by se pořizoval snímek autorského díla.⁵ Focení ve veřejně přístupných chodbách úřadů by nemělo podléhat žádným omezením, zvláště při pořizování snímků zveřejněných vyhlášek a informace o úředních hodinách. Bylo by sice možné narazit na ochranu osobních údajů, avšak osobní údaje je možné bez omezení zpracovávat, pokud tak činí fyzická osoba výlučně pro osobní potřebu.⁶ Pořizování snímků osob však i v těchto místech podléhá souhlasu. Omezení dopadá i na focení uvnitř kancelářů.

c. Focení zboží v obchodech

Jak bylo uvedeno výše, právo na rovné zacházení s osobami se zdravotním postižením zahrnuje i povinnost zaměstnavatelů a poskytovatelů služeb přijmout přiměřená opatření, aby měla osoba se zdravotním postižením přístup k zaměstnání a mohla využít služeb. Přiměřené opatření by v případě pana I. mohlo představovat i umožnění pořizovat si fotodokumentaci rozložení zboží v obchodě. V případě, že by pořizování snímků bez vážných důvodů umožněno nebylo, mohlo by se jednat o diskriminaci z důvodu zdravotního postižení v oblasti přístupu ke zboží a službám. Pokud by i po podání vysvětlení ohledně důvodů pořizování fotodokumentace poskytovatel služby trval na zákazu focení, mohl by tím selhat ve své povinnosti přijmout přiměřená opatření ve vztahu k osobám se zdravotním postižením.

d. Posouzení přiměřenosti oprávnění pořizovat snímky a záznamy pro osobní potřebu

Řešení, které pan I. navrhuje, tj. aby osoba s poruchou paměti vlastnila osvědčení (průkaz), jímž by prokázala oprávnění pro svoji osobní potřebu pořizovat snímky a audio a video záznamy, je těžko dosažitelné. Je tomu tak proto, že omezení výše uvedených práv (tj. právo vlastnit majetek, právo na ochranu osobnosti a soukromí a nedotknutelnost obydlí) by bylo nutné odůvodnit zvláště závažným

³ Vyplývá to z ustanovení § 12 odst. 1 občanského zákoníku.

⁴ V případě, že byste chtěl pořídit snímek umělce při výkonu jeho činnosti, připadá v úvahu i omezení vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Při použití autorských děl se přitom taktéž uplatní úřední a zpravodajská licence v souladu s ustanovením § 34 autorského zákona, která ale na Váš případ nedopadá.

⁶ V souladu s ustanovením § 3 odst. 3 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.

veřejným zájmem. Požadování speciální právní úpravy pro osoby s poruchami paměti, které k řešení problémů s pamětí používají záznamových zařízení, by bylo nepřiměřené vzhledem k jeho účelu. Při pořizování snímků a záznamů se osoba, která tak činí, musí potýkat s tím, že tím může zasáhnout do práv ostatních, byť by to pro ni znamenalo kompenzaci nevýhod vzešlých ze zdravotního postižení.

Pan I. dále namítl, že v souvislosti se snímáním kamerovými systémy na veřejných prostranstvích, v kontrastu k jeho případu, problémy nevznikají. Pořizování záznamů kamerovými systémy či např. monitorování jednání jednotlivců na veřejných místech užitím fotografického zařízení, které nezaznamenává vizuální data, však s individuálním pořizováním snímků není možné srovnávat. V případě kamerových systémů totiž nedochází k zásahu do soukromého života jednotlivců.⁷

Překážkou univerzálnímu zakotvení oprávnění pořizovat snímky a záznamy za účelem podpory paměti je především nevyhovění požadavku přiměřenosti, který musí být naplněn v případě omezení či konfliktu základních práv. Při zkoumání přiměřenosti by se v konkrétních případech posuzovaly následující hlediska: 1) zda pořizování snímků zasahuje do základních práv a svobod, 2) zda v konkrétním případě jiný právem chráněný zájem převáží nad právem na ochranu soukromí, 3) zda je právě pořízení snímku či záznamu jediným a nejvhodnějším prostředkem pro ochranu takového zájmu, 4) zda je pořízení snímku či záznamu schopno naplnit deklarovaný účel. Na tomto místě musím uvést, že mám pochybnosti o vyhovění bodu číslo 3) ve zkoumaném případě. Pro účely uchování v paměti je totiž dostačující např. průběžné zapisování poznámek týkajících se dění bez toho, aby bylo zasaženo do práv jiných osob. Z toho důvodu je nezbytné, aby pořizování snímků a záznamů podléhalo souhlasu osob, do jejichž práv by mohlo být zasaženo.

e. Pořizování snímků na shromáždění členů bytového družstva

Z podání pana I. vyplynulo, že největší problém pro něj představuje otázka, zda je možné pořizovat snímky na shromáždění členů bytového družstva, které se koná v soukromém prostředí. Na tuto situaci vůbec nelze aplikovat antidiskriminační zákon, protože se nejedná o žádnou z oblastí, která by jím byla pokryta (např. přístup k zaměstnání, zboží a službám, vzdělání, zdravotní péči). Věc je proto nutné posuzovat v rámci úpravy v občanském zákoníku. S ohledem na to, že pořizování snímků za účelem podpory paměti nespadá pod žádnou z výše uvedených zákonných licencí, není možné snímky bez souhlasu ostatních osob pořizovat. Totéž platí i pro pořizování audio a video záznamů. Pro účely uchování v paměti může posloužit např. průběžné zapisování poznámek, které se nedotýká osobnostních práv účastníků shromáždění.

C. Závěr

I přesto, že ve zkoumaném případě bylo možné identifikovat zakázaný diskriminační důvod, kterým je zdravotní postižení, těžiště problému spočívá v situaci, kterou nelze považovat za diskriminaci v rozporu s antidiskriminačním zákonem, protože se neodehrává v žádné ze zákonem vymezených oblastí.

⁷ Tímto způsobem rozhodl Evropský soud pro lidská práva v rozsudku ze dne 17. července 2003, *Perry v. Spojené království* (stížnost č. 63737/00).

Pořizování snímků a záznamů podléhá omezením, byť by bylo použito výhradně na podporu paměti, protože je způsobilé zasáhnout do práv jiných osob. Omezení základních práv je nutné odůvodnit zvláště závažným veřejným zájmem a musí vyhovět požadavku přiměřenosti. Z toho důvodu nelze zakotvit univerzální oprávnění pro osoby se zdravotním postižením pořizovat si snímky a záznamy za účelem kompenzace nevýhod vzniklých v důsledku zdravotního postižení. Pořizování snímků a záznamů proto podléhá souhlasu dotčených osob.

Aby bylo možné pořizovat snímky či záznamy na shromáždění členů bytového družstva, je nutné získat k tomu souhlas přítomných osob. V případech, kdy hrozí zásah do práv jiných osob, je vždy nutné zvolit variantu, která se základních práv dotýká v nejnižší možné míře. Tam, kde z důvodu nesouhlasu dotčených osob nelze pořizovat záznamy či snímky, je nutné použít jiných prostředků, které nezasahují do práv jiných osob. Pro účely uchování v paměti je proto dostačující průběžné pořizování písemných poznámek.

JUDr. Pavel V a r v a ř o v s k ý
veřejný ochránce práv